

Posudek na diplomovou práci s názvem:

„Dilema „mateřské“: protichůdné strategie a vnímání mateřství u současných českých matek“

Autorka diplomové práce :

Bc. Kateřina Hager

Katedra obecné antropologie, FHS Univerzita Karlova v Praze

Oponentský posudek vypracovala:

Mgr. Ema Hřešanová, Ph.D.

Katedra sociologie, Fakulta filozofická, Západočeská univerzita v Plzni

Dne: 18.3. 2011, Plzeň.

Předkládaná práce představuje studii různých koncepcí mateřství a mateřské role českých matek, jež staví na analýze čtrnácti biografických narativ. Cílem práce je dle autorky ukázat, jak její konverzační partnerky s různou formou zvolené „mateřské“ vnímají mateřství, jaké mateřské strategie ve svém životě uplatňují a jaké faktory je vedou a umožňují jim zvolit danou formu „mateřské dovolené“. V neposlední řadě se autorka ptá, jak se zvolená forma péče o dítě vztahuje nejen k vlastnímu sebepojetí daných žen, ale šířeji i k genderovému řádu v české společnosti (viz str. 8 a 105). Práce staví na vlastním empirickém výzkumu, autorka při analýze biografických narativních rozhovorů vhodným způsobem využívá vlastních zkušeností i znalostí o tématice i samotných konverzačních partnerkách, z nichž mnohé zná po delší dobu. Předkládaná práce tak vskutku nabízí „rozumějící“ vhled do problematiky matek s malým dítětem a jejich postoji k mateřství a k jeho případné kombinaci s placeným zaměstnáním.

Předkládanou práci bylo radost číst. Autorka v ní erudovaně přistupuje ke zvolené tématice, využívá přitom relevantní literatury (a neostýchá se ani dohledat klíčové zákonné normy). Předkládá hodnotné závěry a zajímavé postřehy týkající se zkušeností i perspektivy několika českých žen na situaci matek malých dětí, které zasazuje do širšího sociálního rámce. Poukazuje zejména na úzkou sepjatost mateřské role s moralitou „self“. Zkoumá genderovou dimenzi „voleb“ žen týkajících se formy „mateřské“ a vyzdvihuje nezbytnost širší podpory v rámci sociálních sítí, v nichž se daná žena pohybuje. Při interpretaci svých zjištění nezůstává na povrchu, jak se často stává v mnohých diplomových pracích, ale s úspěchem se jí daří vysvětlovat instituci mateřství v kontextu abstraktnější konstruktivistické sociální teorie.

Domnívám se ale, že u několika aspektů by práce mohla jít ve svém výkladu ještě dále. Například autorka představuje kategorizaci různých koncepcí mateřství a mateřských rolí, jež analyzuje z etické perspektivy. Ta se opírá o kategorie „mateřské dovolené“ existující na úrovni sociální politiky. Snahou autorky naopak není identifikovat či porovnávat emické kategorizace mateřských rolí, v nichž její informátorky uvažují. Ty jsou z textu sice patrné, ale domnívám se, že krátká diskuze a explicitní shrnutí těchto různých kategorizací „těch jiných“ matek, by práci povzneslo na ještě vyšší analytickou úroveň.

Autorka také na několika místech poukazuje na vliv komunistické minulosti na současnou dominantní formu genderových vztahů v českých rodinách a společnosti obecně. Je škoda, že tuto linii nesleduje v práci více. S použitím klíčové literatury, jako je práce A. Heitlinger (*Reproduction, state and the socialist medicine*, 1986) anebo G. Kligman a S. Gal (*The Politics of gender after socialism*, 2000; *Reproducing gender*, 2000), ale i práce Haškové a Uhde (editorky knihy *Women and Social citizenship*, 2009¹) by práci obohatila o

1 Zejména třetí kapitola, která pojednává o proměně sociální politiky ve vztahu k rodičovské dovolené a péči o

důležitý sociálně-historický komparativní rozměr, který by důležitým způsobem dovysvětloval existující stav na úrovni sociální struktury.

S poukazem na morální dimenzi mateřství autorka též několikrát parafrázuje otázku matek na plný úvazek, kterou směřují k matkám kombinujících péči o dítě s placeným zaměstnáním („proč si ženy vůbec pořizují děti, když se nechtějí podílet na celodenní péči o ně“?, např. str. 36). Domnívám se, že nejen význam (legitimizace vlastní koncepce mateřství) i důvody, proč je tato otázka vůbec vznášena, by též mohly být v práci rozebrány podrobněji, stejně jako motivy k rodičovství a související koncepce dítěte (dítě jako „parták“).

Zatímco tyto komentáře nabízím spíše jako nápady k dalšímu zkvalitnění práce při přípravě k případné publikaci či při dalším výzkumu, mám též dvě připomínky kritického charakteru. Obě se týkají metodologie. První reaguje na snahu autorky reflektovat etickou dimenzi práce. Je sice chvályhodné, že se autorka snaží reflektovat a problematizovat často nerovný vztah mezi zkoumajícími a zkoumanými, což nebývá v českém kontextu automatické, ale domnívám se, že tuto mocenskou nerovnost pojímá příliš samozřejmě. V antropologické a sociálně vědní literatuře je již řadu let vedena rozsáhlá debata nad tím, zda a jak lze nastavit rovnocenný partnerský vztah mezi zkoumajícími a zkoumanými (stačí se podívat do klíčových příruček jako např. *Handbook of Ethnography*, editory jsou Atkinson, Coffey, Delamont, Lofland; nebo *The Sage Handbook of Qualitative Methods*, editory jsou Denzin a Lincoln). Je škoda, že autorka tuto debatu v práci nereflektuje, ale za politováníhodnější považuji, že z textu není jasné, zda se tuto reflexi etických aspektů své práce snažila nějak přeložit do konkrétní výzkumnické praxe. Jakým způsobem se výzkumnice snažila nastolit se svými konverzačními partnerkami mocensky vyrovnanější vztah? Není jasné, zda jim například poskytla přepisy rozhovorů a umožnila tak informátorkám jejich zpětnou autorizaci, zda jim nějakým způsobem zajistila možnost ovlivňovat způsob, jakým jsou v práci (re)prezentovány apod. Jde sice o drobnost, ale to, že autorka nepřekládá reflexi etické dimenze do své výzkumnické praxe, může ilustrovat i způsob, jakým ženy, s nimiž prováděla rozhovory označuje. Termín „respondentky“ odpovídá mocensky nerovnému postavení té, která provádí výzkum, ve vztahu k těm, jež jsou zkoumány. Proti němu se však autorka formálně vymezila. (Podobně autorka soustředí svou pozornost na genderovou dimenzi mateřské zkušenosti, ale přesto s odkazem na vlastní výzkumnickou příhodu odkazuje v metodologické kapitole k „nerovnému postavení výzkumníka a zkoumaného“, přestože všechny zúčastněné postavy byly v tomto případě ženy; viz str. 13). Sporná je dle mě též již první věta kapitoly „Etika výzkumu“, že „etnografická praxe je již ze své povahy nutně eticky problematická“ (str. 12). To lze totiž tvrdit o jakémkoliv (sociálně vědním) výzkumu, reflektujeme-li jeho dopady v širším měřítku. Úkolem je ale spíše ukázat, že naše etnografická praxe eticky sporná není a je prováděna v souladu s etickými principy a naším svědomím ve snaze nepoškodit účastnice výzkumu.

Zatímco po obsahové stránce považuji práci za celkově velmi zdařilou, potěšení z dobře napsaného textu mi kazily nedostatky týkající se formální úpravy práce. Práce je plná velkého množství překlepů (téměř na každé druhé straně) a pravopisných hrubek (str. 42, 63, 73 atd.). Nesystematické je též užívání citací z cizojazyčné literatury – někde je autorka překládá do češtiny, někde je naopak ponechává v originále. V práci nacházím dvě sporné formulace. Poslední věta na str. 94 působí vágně a není jasné, co jí má autorka na mysli. Na str. 76 autorka odkazuje na „všechny ženy z této kategorie“, přitom ale neuvádí, jakou kategorii má na mysli. To se čtenář/ka dozvídá až dále v textu. Matoucí jsou též odkazy na literaturu. Některé z nich neodpovídají seznamu literatury (např. str. 98, Rothman in Nakano

---

děti v historickém kontextu od období po druhé světové válce dodnes, by mohla významně obohatit interpretace, jež autorka předkládá například v podkapitole „Dovolená nebo morální imperativ?“ (str. 44-45). V ní autorka diskutuje „normalitu“ tříleté „mateřské“ v české společnosti. Ta byla však v českém prostředí zavedena až v roce 1987.

Glenn 1994: 153, v seznamu literatury chybí informace o editorech sborníku), u některých referencí v seznamu literatury chybí též nakladatel a místo vydání apod. Odkazy na sekundární literaturu jsou v seznamu literatury nepřípadné a matoucí.

Práce by jistě splňovala hodnocení výborně, avšak s ohledem na nedostatky ve formální stránce práce usuzuji, že její hodnocení se pohybuje na rozhraní známek výborně a velmi dobře.

Ema Hrešanová, Ph.D.